

רבי אברהם גר-צדק מוילנא - מאתיים וחמישים שנה לעקדתו, חג השבועות תק"ט - תשנ"ט

על קדוש השם

אוצר החכמה
13676

מעובד מתוך חומר של הספר "הגאון מוילנא - חייו ומשנתו" העומד לראות אור

הגרא"מ שך שליט"א, עמ' סח).
יצוין, כי אחד מארמונותיו
המפוארים עומד על תילו עד היום
הזה, ומהרה מוקד משיכה לתיירים.
יודעי דבר מחוים באצבע על סמל
המשפחה האצילית פוטוצקי,
המוטבע בשער החומה, ומורכב
בין היתר ממספר עלים, אשר אחד
מהם נמצא חסר, לאות על בן
השושלת האוכר.

בן יחיד היה לו לגרף פוטוצקי,
חכם ומלומד בשם "ולנטיין", ולו
חבר בשם "זרמבה", עמיתו לספסל
הלימודים בסמינר של הכנסייה.
השניים הועידו את עצמם לכמורה
קתולית, ונשלחו עליידי הבישוף
הוילנאי להשתלמות בפריס בירת
צרפת. שם, כמהלך טיול אקראי
שלחם, אירע שנתוודעו אל התנ"ך.
הם החלו ללמוד אצל רב אחד,
בסתר, עד שנקשרה נפשו של
פוטוצקי עם היהדות, וכלבו גמלה
ההחלטה להתגייר, ויהי מה. הוא
נסע לאמסטרדם, הרחק ממגוריו
הוריו שהיו נוצרים אדוקים, ושם
הצטרף אל העם היהודי.

יש מספרים, כי עוד בטרם
שנתגייר פיעמה בקרבו נשמה
גבוהה מאד, ובפרוס כל שבת
ושבת היה נתפס להתלהבות
מיוחדת, בלא שירע מדוע ולמה.
תוך כדי סערת רגשות פנימית, היה
מתהלך בחדרו אנה ואנה, ושואג
בפולנית - "צו טה זא סובוטה?" -
כלומר, מה טיבה של שבת?
לימים, אחר שהועלה על
המוקד, הלך גם חברו זרמבה

הבנין מחדש לא הועילה, עד שמרוב
בושה שיברו את הבנין והרסוהו.
משום אימת השלטונות וחמת
הצנזורה, לא הועלה סיפורו הנפלא
של הגר-צדק, בזמן התרחשותו, כי
אם בחלוף שנים רבות. גם הכתובת
שעל ציון קברו קצרה וענינית, מגלה
טפח ומכסה טפחיים. לפיכך נשמר
סיפורו המרטיט בזכרון הבריות רק
מתוך מסורות, או "מגילות
נסתרות", אשר נמסרו מדור לדור
מאבות לבנים.

מפאת הנימים המיוחדים
שנקשרו בין הגרא"א לבין הגר-צדק
הקדוש ההוא, גם אנו הקדשנו
לענינו פרק קצר בספר תולדות
הגרא"א, אשר עמנו בכתיבה.

מ"ולנטיין

פוטוצקי ל"אברהם בן אברהם"

אוצר החכמה
13676

במאה החמישית לאלף השישי
חי בפולין דוכס עשיר גדול, בן
למשפחת פוטוצקי, משפחת אצילים
ידועה, שמלאה תפקידים פוליטיים
חשובים בחיי מדינת פולין. מסופר,
שתשע מאות תשעים ותשע אחוזות
היו לו לדוכס זה, או כשם התואר
שהוענק לו "גרף". בכוונה נמנע
מלרכוש עוד אחת, כדי שהמתארים
את רוב עושרו, לא יהיו אומרים כי
יש לו "אלף אחוזות", אלא יצטרכו
להאריך בלשונם, ולמנות את מספר
האחוזות שבבעלותו: "סך תשע
מאות תשעים ותשע אחוזות!"
(ראה "שמושה של תורה" - מפי

הרב דב אליאן

"ר' אברהם גר-צדק" - דמות
נערצת ומקודשת ביותר בעיני יהודי
וויילנא לדורותיה. כך היה נקרא
בפיהם - "הגר צדק" - ב"ה"
הידועה, מי שבימי גיוותו ענה
לשם "הרוזן ולנטיין פוטוצקי",
ומשנתגייר נקרא שמו בישראל
"אברהם בן אברהם".

כמה וכמה מסורות נשרו בו,
באיש שדבק בעם ישראל במסירות
נפש עצומה, עד אותו יום שני של
חג השבועות (יום-טוב שני של
גלויות), עת הועלה על המוקד,
ונתקדש שמו בעלותו לקדש את
השם בסילודין. מאז אותו יום ועד
חורבן ווילנא בידי הנאצים ימ"ש,
היו עולים יהודי ווילנא על קברו,
לשפוך שיח ממעמקים. הציון של
הגר-צדק נתקדש בעיני ההמון
כמעט כמו הציון של הגרא"א זצ"ל.
יהודי העיר היו מראים את
המקום בו עלה הגר-צדק על
המוקד, ברחוב שנקרא "הרחוב
הרחב". גם ידעו לספר, כי את
העצים למוקד הביאו גויים מהפרבר
"סאפיניקאס" הסמוך לוילנא. על
"זריזות ומסירות" זו שילמו ביוקר,
כי מיד אחרי שריפת הגר-צדק,
פרצה שריפה גדולה, אשר כילתה
את כל הפרבר ההוא באש.

כמו כן סיפרו יהודי ווילנא, כי
בעת שריפת הגר הקדוש, עלה
העשן על בנין סמוך, וכתם שחור
נותר חתום בו לנצח. כמה עמל
שהשקיעו הגויים לסלק את הכתם,
לא צלח הדבר בידם, ואפילו צביעת

באדר תק"ט, כשנה אחר בואו אל העיירה.

לקדש שם שמים

מיד עם היורד דבר המאסר, הגיעו הוריו של הגר למקום מאסרו, וניסו להשפיע עליו כי יחזור בו מגרותו. הם נפלו לרגלי בנם ובכו והתחננו, כי יציל עצמו ממות ויחזור לאמונת הנצרות. אך לשוא, רחוק היה האיש מעברו, שרוי בעולמות אחרים, איש קדוש וטהור, הבו להם ולאמונתם.

הכמרים אף הם היו משחרים לפתחו, לשכנעו שוב ושוב שיחזור לדתם. אולם הוא ענה להם בכוטות:

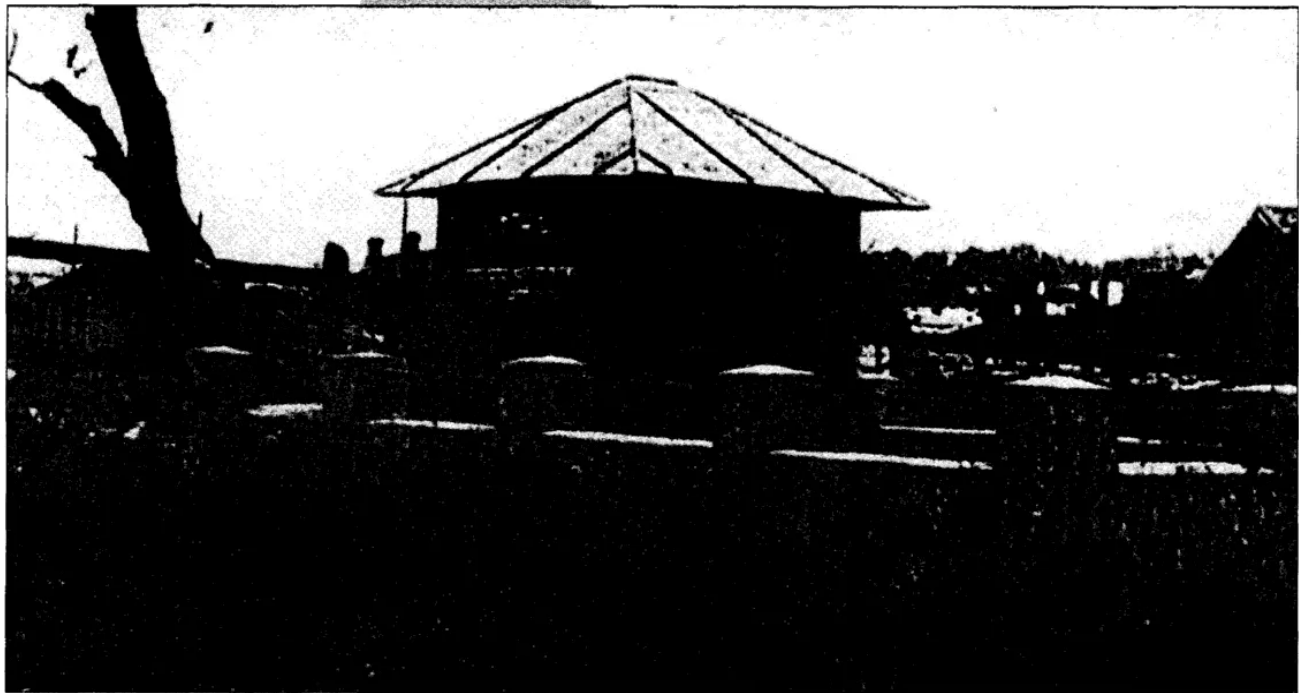
עוד בטרם
שנתגיר
פיעמה בקורבו
נשמה בבוהה
מאד, ובפרוס
כל שבת ושבת
היה גופם
להתלהבות
מי נהדת, בלל
שדע מדוע
דלמה.

בעיירה זו גר חייט שהיה תופר פרוות בעד הפריצים, וכך הגיעתו השמועה, כי הגרף הגדול פוטוצקי מחפש אחר בנו שנעלם, והידיעות מלמדות שהתגיר. בלבו חשד החייט ב"פרוש" הזה, המרבר אידיש במבטא זר, ולעומת זאת מדבר פולנית במבטא פולני, אבל שמר סוד זה בלבו.

קרה פעם, וכנו השובב של החייט הציק לפרוש והפריע לו בתלמודו. כאשר באו מים עד נפש, לקחו הפרוש באזנו, והוציאו אל מחוץ לכית הכנסת, בהתבטאו, אם ילד יהודי יכול להתנהג ברשעות כזו, הוא עוד עלול להשתמד... (ויש מספרים כי באמת השתמד). כיון

בדרכו, והתגיר. הוא נסע עם אשתו, נירת אף היא, לארץ ישראל. לו קראו מעתה בשם ברוך בן אברהם, ולאשתו רחל בת שרה, ושניהם עסקו כל ימיהם בצדקה וחסד.

בינתיים, הוריו של ולנטיין, הגרף פוטוצקי ואשתו, החלו בחיפושים קדחתניים אחרי בנם יחידם, ולא יכלו למצאו. הם שלחו שליחים לארצות השונות, אשר מהן שיגר אליהם מכתבים במשך השנים, אך העלו חרס בידם. מאידך גבר החשש בלב "ולנטיין", שהוריו יעלו על עקבותיו, לפיכך עזב את אמסטרדם והגיע לוויילנא, לבוש כאחד ה"פרושים" ועטור בזקן ופאות. את מקומו קבע לו באיזה

את פניהם אני מוכן לקבל, אבל למה תביאו אלי את "הכלבים האלה" - והצביע על הצלמים שנשאו על גופם. הוא הכריז באוזניהם, כי הוא מוכן למות כמו כל יהודי, על קידוש ה'. גם עיניו רבים וקשים שהפעילו כנגדו לא הועילו, והוא נשאר נאמן לאלוקיו. אחד הפיתויים שהציעו לו הוריו היה, שיתחרט על מעשהו רק כלפי חרץ, ולכשישחרר הם יבנו למענו ארמון מיוחד, בו יוכל לחיות חיי יהודי בסתר, אך גם על זה הם נענו בשלילה מוחלטת. הוא דרש למלא

אחל הציון של ח"ג צדק" בבית העלמין הישן הוילנא ולצידו שרידי העץ

שכך, רגז החייט על הגר-צדק, ואף שזה התנצל בפניו, הלך ומסרו למלכות.

מיד עם קבלת הידיעה, נשלחו לאיליה שוטרס מזוינים, אלה אסרו את הפרוש באזיקים והביאוהו לוויילנא הבירה, לידי הבישוף המקומי. כי על כן, גוי שהעז להתיהד בימים ההם, עת שלטון הכנסיה היה בתוקפו, אחת דתו לשריפה.

יש אומרים שהמעצר נערך בערב בו נערכו נישואיו עם בתו של הטוחן של איליה, ביום י"ג

קלוז צדדי, בו למד יומם וליל ש"ס ופוסקים, ונשים צדקניות סיפקו לו מזון.

מסופר, כי משנדע הדבר לרבנו הגאון מוויילנא, יעץ לו, לבל יתגורר בעיר גדולה כוויילנא, וכי מוטב שיעקור לעיירה קטנה שם לא יכירוהו הבריות. הוא נסע לעיירה איליה, התיישב בבית הכנסת עטוף בטלית ועטור בתפילין, ולמד והתפלל בדבקות עילאית. יהודי איליה העריכו אותו כאיש נעלה וקדוש, אבל להוציא רב העיירה לא ידעו את טיבו וזהותו.

יתד נאמן, מוסף שבת קודש

17

חסדו, הרי כל הצרות שהם עוללו לנו אינם נחשבים עוד כחומרם ובתוקם.

אודות גורלו של החייט המלשין, אשר מסרו למלכות, יש מי שסיפר, כי באותו משל הרגיע הגרצק גם את המלשין, והבטיחו נאמנה כי אדרבא עוד יפעל בשמים, לכל ידחוהו מעולם-הבא, מאחר שבעצם הוא זה שהסב לו את הזכות הגדולה, למסור נפשו על קידוש השם.

מקור אחר מספר על קללה שיצאה מפי הגר כלפי ה"מוסר", כי הוא רצאצאיו עד דור עשירי יהיו בעלי מומים. ואכן כשביקר סופר פלוני בעיירה איליה, בשנת תר"צ, גילה שם מצאצאיו שהיו בעלי מומים, דור אחר דור, מהם חרשים ומהם אילמים וכדומה, ועדיין לא

**עוד מסופר, כי
בטרם ביצוע
גזר הדין פנו
אליו כמה
ממעניו,
בקשוהו מחילה
על כל
העינויים
הקשים שהסבו
לו, ודרשו שלא
ינקום בהם
בעלמא דקשוט**

ולשבת על "כי גבר עלינו חסדו". אלא, משל לנער בן מלך שהוכה על ידי חברו בעת משחק, והבטיח הנער למכהו, כי בבוא יום התמנותו למלך תחת אביו, ישיב לו מנה אחת אפיים. חלפו שנים, הנער היה לאיש, והאיש הוכתר למלך על ממלכתו. החבר המכה שזכר את ההבטחה, חשש מעתה לגורל חייו. אך מה הפתיעו המלך כשהבהיר לו, כי ממרום כס מלכותו, עם כל הכבוד האופף אותו, הרי כל מעשה ההכאה אך לשחוק הוא בעיניו.

כמו כן, אמר הגרצדק, לכשאגיע לעולם האמת, אל המקום השמור שם למעני, לא ייחשבו כל העינויים שהסבתם לי אלא כהכאה של ילד, אל מול הכבוד והשכר המובטח לי שם.

את חפצו העז, להקריב את עצמו קרבן על קידוש ה', ולא לחלל את שמו ככל עם ועדה.

יש המספרים, כי אמו של הגר התחננה אליו שיחזור בו, והוא ענה: אמא יקרה, את מאוד יקרה לי, אבל האמת עוד יותר יקרה לי. בלית ברירה נכנעה האם מדרישתה, ומיהרה לנסוע אל הקיסר עצמו, לבקש על חיי בנה. היא אכן השיגה ממנו אישור מיוחד להשאירו בחיים, אלא שהכמרים הקדימו את הגורדין ביום אחד, והוציאוהו להורג יום לפני בוא האישור.

עוד מסופר, כי בטרם ביצוע גזר הדין פנו אליו כמה ממעניו, בקשוהו מחילה על כל העינויים הקשים שהסבו לו, ודרשו שלא ינקום בהם בעלמא דקשוט. השיבם הגר בכטחון ובשלות

נשלם אז דור עשירי. ראה עוד דברים שכתב הג"ר צבי הירש פרבר: "מדה גרועה להיות כמו מסור, להגיד ולספר כל מה שיראה. כמה שפיכות דמים נגרם

**האהל שעל קבר
הגר"א כיום. באהל
זה טמון גם הגר
צדק**

דעתי לא תהא נתונה כלל לדברים פשוטים, כמו נקמה בכם ומעלליכם. היא הנותנת, שגם אומות העולם צריכים להלל "כי גבר עלינו חסדו", כי דוקא משום שכל-כך גבר עלינו

נפש: הכתוב בתהלים (קיו) אומר: "הללו את ה' כל גוים, שבחוהו כל לאומים, כי גבר עלינו חסדו". וכבר הקשו על כך בגמרא (פסחים ק"ח, ב), מה ענין לאומות העולם להלל

עלידי זה בישראל, והקדוש ר' אברהם גרצק נשרף בוויילנא על קדושהשם, בשביל סיפור חייט אחד להשררה".

"ברוך מקדש את שמך רביים"

סיפור הגרצק התרחש בשנת תק"ט, והגאון מוויילנא, שהיה אז כבן עשרים ותשע שנים, ידע מהגרצק, והיו לו עמו קשרים סודיים. מספרים, כי פעם אחת בא הגר"א אליו לבית הסוהר ומצאו מודאג. בשאלתו לפשר הדאגה, אמר לגרצק: הרי אתה צריך להיות בשמחה, כאשר בעוד ימים מספר תגיע לדרגה הגבוהה מאד, להיות "מקדש השם ברכים", כמעלת התנא הקדוש רבי עקיבא.

ענה הגרצק להגר"א, כי דאגתו נובעת מסיבה זו, שהוא חסר "יחוס אבות", שכן אביו ואמו הינם גויים - אשר אינם מאמינים "בבורא עולם". ניחם אותו הגר"א ואמר לו: הקב"ה אומר "אני ראשון ואני אחרון", הקב"ה הוא אביהם של כל אלו, אשר אין להם יחוס אבות.

בשם הגר"ר ברוך רב ליובוויץ מקמניץ, הובא המעשה בנוסח זה: יום אחד ביקר הגר"א אצל הגרצק, הצדיק רבי אברהם, ומצאו כשהוא בוכה. תמה הגר"א לפשר בכיו, הרי אתה הולך למסור נפשך על קידוש השם, ומדוע תבכה, עליך ללכת בשמחה.

השיב הגרצק, שאינו בוכה על זה, אלא מפני שלא זכה להכות שורשים בעם ישראל, שהרי אין לו אב ובנים בישראל.

פתח הגר"א ואמר: מצינו במדרש על הפסוק "אני ראשון ואני אחרון וגו' (ישעיה מד, ו), "אני ראשון שאין לי אב, ואני אחרון שאין לי אח, ומבלעדי אין אלקים שאין לי בן" (שמו"ר פ' כט, ס"ה, ו) ילקוט המכיר, ישעיה (מד). והדבר תמוה, מה צריך לומר דבר זה שהוא גלוי וידוע לכל.

אלא, חירץ רבנו, "אני ראשון למי שאין לו אב בישראל ובא לחסות בצילי, "ואני אחרון" למי שאין לו אח, "ומבלעדי אין אלקים" למי שאין לו בן, אנכי טוב לו

מעשרה בנים.

מין ה"חפץ חיים", אשר היה מרבה לחזור על מעשה הגרצק, סיפר, כי הגר"א הציע לו שיצילו מידי המענים אותו, על ידי שמות הקדושים, על פי חכמת הקבלה. אבל הגרצק ענה לרבנו, כי מאז שהכיר בכורא עולם הוא מוכן למסור את נשמתו על קידוש השם, ואיננו רוצה לוותר על המאורע העילאי של "קידוש השם", ולהחליפו תמורת הגוף החומרי.

וכן מתוך הרגשים נעלים וטהורים כאלו, החזיר הגרצק את נשמתו הטהורה על "קידוש השם", כאשר הועלה כעבור ימים אחדים על המוקד. לא לפני שבירך על מצות קידוש השם, בברכת "ברוך מקדש את שמך ברכים", וקרא בקול גדול "שמע ישראל ה' אלקנו ה' אחד".

עוד סיפר ה"חפץ חיים", כי בזמנו התבטא הגר"א, שאם היו שם עשרה כשרים מישראל לענות אמן על ברכתו, כבר היה משיח בא.

"שנעקד על גבי המזבח"

את דרכו אל המוקד עשה ר' אברהם בן אברהם בריקוד ובשירה. כשיכת וולוין נהגו לשיר בדבקות נפלאה, שיר מיוחד אשר הושר בפי הגר, באותה שעה שעלה על המוקד, עם המילים מתוך ברכת קידוש השם: "אכל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אברהך, שנשבעת לו בהר המוריה, זרע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח..."

ומספרים, כי כאשר האש אחזה בגופו של הגרצק, הוא פנה אל האש בקריאה: "שרפי את גופי אשר פעם אכל טריפה..." וכן הלאה. גם כשאפפוהו הלהבות מסביב, עוד נשמע קולו מזמר מזמורי תהלים, עד שהוציא נשמתו מתוך יסורים קשים.

מחבר אחד בן הדור ההוא, מצאנו שהעזי לתאר מעט מפרטי המאורע, אס"כ ברמז מחוכם בלבד. וכך כתב: "ובדורנו, שמעתי שקצת קדושים אשר נהרגו על קידוש ה', זכותם יגן עלינו, היו הולכים למות כלחופה נאה. וקצת היו אומרים, כי

לכם שמח כהולך בחליל, וחפצים היו לשמוע אז קול עוגב וכנור וכלי זמר, על אשר יזכו לשאת נפשם דורון לא-ל יתברך, ולדבק באור העליון, ולקיים מצוות "ואהבת את ה' אלוהיך", ובהתלהבותם לאהבת ה' אינם מרגישים צער במיתתם".

דומה, כי בתוך שלל המסורות, שמועות ואגדות, שנקשרו סביב מאורע זה, נודעת חשיבות מרובה למקור הנ"ל, הקדום ביותר שבידנו. מסורת הובאה בשם הגר"א, כי כיום שהגרצק קידש שם שמים נתבטלה הקליפה החיצונית, וכח הטומאה השורה בבוקר על הידיים, נחלש. בלשון אחר הובא בשמו, כי עם עלותו השמימה, נפל פחד על כל "הקליפות החיצוניות" וכולם היו לאילמים.

עוד אמרו בשם הגר"א, כי באמרו דברים בשבחו של הגרצק מוויילנא, אמר בין היתר כי מדרגתו של הגר היא למעלה מן הישראל. כי זה ידוע שישראל למעלה מן המלאך, כי המלאך לא ניתן לו רשות לומר "השם", רק אחר ג' תיבות, והם "קדוש קדוש קדוש ה' צבארת", וישראל אומרים אחר ב' תיבות, "שמע ישראל, ה' אלקינו" (ראה מס' חולין צא, ב). ואילו הגר אומר אחר תיבה אחת, כמו שכתוב "ויאמר יתרו ברוך ה' וכו'".

החפץ חיים היה חוזר על הסבר ששמע בשם הגרצק, אודות מוצאם של הגרים. ידוע מדברי חז"ל, כי בשעת מתן תורה חזר הקב"ה על כל אומה ולשון, וכולן סרבו לקבל את התורה. אמנם, כל זה באשר לרובה המכריע של כל אומה ואומה, אשר רובה נחשב ככולה, אבל נכרים יחידים שיחשקו בתורה ויחפצו בה, היו גם היו, ואלו הם מקור מחצבתן של נשמות הגרים.

אל קבר ישראל

אחרי שהגרצק הועלה על המוקד, יצאה פקודה מאת הכמרים, לכל יאספו את אפרו להביאו לקבורה. אבל הגר"א החליט שחייבים להתאמץ ולהביאו לקבר ישראל, וכך פעל גם למעשה. חי אז בוויילנא יהודי בשם ר' אליעזר מאיר סירקיס (או לייזער שישקעס, לפי

**תופעת פלא
נקשרה לקבר
אפרו של ה"גר-
צדק", כאשר
צמח עליו עץ
עבות ותמיר,
אשר צורתו
דמתה לגוף אדם
הרוכן ומכסה
על הקבר, כדי
להגן עליו
כביכול.
בתחתיתו
הוציא העץ שני
ענפים בדמות
שתי רגליים,
ומלמעלה שני
ענפים שלובים
וקשורים
יחדיו כשתי
ידיים. וכל
הרואים
הזדעזעו
ממראה העץ
נורא ההוד,
אשר היתמר
ועלה מעל
שרידי אותו
קדוש וטהור.**

במלים: "מי מאתנו לא ראה את האילן המבהיל הזה, מי מאתנו לא עמד שם שחוח בהערצה גדולה לפני שרידי האיש האלקי, אשר הקריב את חייו על קידוש השם". עוד הוסיף גם הוא וציין כי ביום זה, בו מזכירים בוויילנא את נשמתו,

המצבה לקדושי ויילנא בסמוך לאהל הגר"א והגר צדק

מאז ועד היום, מספרים אגדות על גבי אגדות מחייו, כי בדורו היה אסור להדפיס בגלוי את פרטי הגבורה ישלו.

לא נסיים תיאור פרשה זו, עד אם נזכיר מה שסופר עוד מרבינו הגר"א בהקשר לגר"צדק: פעם אחת הלך רבנו לנחם אחד מתלמידיו שבנו נפטר בינקותו. בנחמו אותו גילה לו את סוד לקיחתו בדמי ימיו. כי היות שהגר"צדק, רבי אברהם בן אברהם, נתקדש בימיו בכל מילי דקדושה, להוציא דבר אחד שלא יכל לתקן, מה שלא היתה הורתו ולדתו בקדושה, שהרי נולד לאם נכריה, לפיכך ירדה נשמתו לעולם, בגופו של אותו תינוק, על מנת לתקן ענין זה, ומשנשלם תיקונו שב לבית עולמו.

רבים. אם כך ואם כך עובדה היא, שבמהלך המלחמה ההיא, הצליחו חיילי הצבא הגרמני לגדוע את חלקו העליון של העץ.

מפאת הנסיבות הרגישות נעדר הקבר כל ציון ואהל מסודר, עד לשנת תרפ"ז (1929), אז העמידה

נירסה אחרת), שהיה בלא חתימת זקן, מה שהקל עליו להתחפש לנכרי. אותו בחר הגר"א להוציא לפועל מצוה קדושה זו.

כיון שכך, לבש ר' לייזר בגדי נכרים, והלך לשחד בממון רב את הגוי שהופקד על שמירתו הזמנית של האפר. ואכן ההצלחה האירה לו פנים, הוא קיבל ממנו את אפרו הטהור, יחד עם שתי אצבעות ששרדו מן השריפה, וכך הביאם לקבר ישראל, בתוך כד של חרס. בשל מסירותו והקרבתו הגדולה, ברכו הגאון שיזכה להאריך ימים ושנים, והוא אכן חי עד מאה ושנים עשרה שנה. מסופר שעל מצבת קבורתו היה חרוט: "ברכת הגאון - מספר שנות חייו - מאה ושנים עשרה שנה". עוד מסופר, כי כאשר נודע דבר מעורבותו של הגר"א בהצלת אפרו של הגר"צדק, אסרו אותו השלטונות לזמן מה. אולם פרשה זו של מאסרו לוטה בערפל, ונתערבבו בה דברים מפרשת שני המאסרים המאוחרים שהתרחשו לעת זקנתו, על רקע שונה לחלוטין.

תופעת פלא נקשרה לקבר אפרו של הגר"צדק, בכית העלמין הישן בוויילנא, כאשר צמח עליו עץ עבות ותמיר, אשר צורתו דמתה לגוף אדם הרוכן ומכסה על הקבר, כדי להגן עליו כביכול. בתחתיתו הוציא העץ שני ענפים כדמות שתי רגליים, ומלמעלה שני ענפים שלובים וקשורים יחדיו כשתי ידיים. וכל הרואים הודעו ממראה העץ נורא ההוד, אשר היתמר ועלה מעל שרידי אותו קדוש וטהור.

גם סביב עץ זה נקשרו סיפורים ואגדות, רובם סביב התנכלויות חוזרות ונשנות מצד הגויים אליו, גם מאה חמישים שנה אחרי עקירתו. מספרים, כי במלחמת העולם הראשונה ירה חייל אחד בעץ, ולפתע נראו על העץ טיפות דם נוטפות. פעם אחרת ניסה חייל לגדוע את העץ, וכשהכה בו עם הגרזן, נשמט זה מידו ופגע בו והרגו. הדבר חרה להם, שאותו "בוגד בדתם" זוכה לשם ושארית, ולמוקד עליה לרגל עבור יהודים

במלחמת העולם הראשונה ירה חייל אחד בעץ, ולפתע נראו על העץ טיפות דם נוטפות. פעם אחרת ניסה חייל לגדוע את העץ, וכשהכה בו עם הגרזן, נשמט זה מידו ופגע בו והרגו.

"הצדקה הגדולה" מוויילנא אהל של כרול להגנת הקבר, וגדר אבנים לשימור שרידי העץ. על האהל השחור, הוטבע לוח וחרוט עליו באותיות גדולות, הנוסח דלהלן:

ציון גר צדק / לנפש יקרה זכה וטהורה / הקדוש אברהם בן אברהם זצ"ל / קידש השם ברכים ב' שבועות / ה' תק"ט.

"יזכור"

יום פטירתו היה "ליאדציט" כללי ומיוחד לקהילת וויילנא, במהלכו היו מזכירים את נשמתו ומספרים מגבורותיו. רבי אליהו גורדון, מגיד בעיר וויילנא, העלה לזכרון את מעשה האיש, מעל בימת בית הכנסת הגדול, ביום שני של שבועות שנת תרע"ט, לפני אמירת "יזכור". ואת הספרו עליו סיים